

به کارگیری رویکرد توسعه اجتماع محلی در محلات مسکونی شهری نمونه موردی: محله سنگلج در منطقه ۱۲ شهر تهران

لیلا علی‌آبادی^۱، زهرا عسگری^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، aliabadi96@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، zahra_sgr@yahoo.com

چکیده

در دهه‌های پایانی قرن بیستم، با گسترش فرآیندهای جهانی شدن و تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، رویکردهای پیشین در باب مسائل مدیریتی شهرنشینی و برنامه‌ریزی شهری با چالش‌های متعددی رو به رو شدند. در این دوره دولت رفاه و سیاست‌های تأمین اجتماعی که در سال‌های ۱۹۷۰-۱۹۳۰ نقاط قوت دولت‌های سرمایه‌داری و برخی از جوامع سوسیالیستی محسوب می‌شدند از طرف جامعه‌شناسان، اقتصاددانان و دانشمندان علوم سیاسی مورد انتقاد قرار گرفتند. نتیجه این انتقادات توجه به جوامع محلی و مطرح شدن رویکرد توسعه محلی بود. این رویکرد، مدل انسان اقتصادی لیبرالیسم را مورد انتقاد قرار داده و بر انگیزه‌های فرهنگی و اجتماعی آدمی تأکید می‌کند. با گسترش بیشتر فرایندهای جهانی شدن و رویکرد توسعه محلی در پیوند با آرای اصلاح‌طلبان توجه به نقش بخش سوم پررنگ‌تر شده و توسعه اجتماعات محله‌ای طرح گردید. هدف از این نوشتار به کارگیری رویکرد توسعه اجتماع محلی در محله سنگلج واقع در منطقه ۱۲ شهر تهران است. لذا بدین منظور با استفاده از روش توصیفی تحلیلی، ابتدا مبانی نظری مختصری از رویکرد توسعه اجتماع محله‌ای شامل تاریخچه، تعریف واژگان کلیدی، ابعاد این رویکرد، اهداف، اصول و فرایند آن مورد بررسی قرار گرفته و سپس با بررسی تجربیات جهانی الگویی مبتنی بر این رویکرد استخراج شده و در جهت تدوین برنامه توسعه اجتماع محلی در محدوده مورد مطالعه به کار گرفته شده است. محله سنگلج واقع در منطقه ۱۲ شهر تهران که از محلات بسیار قدیمی تهران محسوب می‌شود، به دلیل قدمت و همچنین نزدیکی به بازار تهران، دارای موقعیت خاص و بالتبع مشکلات مخصوص به خود است. لذا در این مقاله سعی شده تا ابتدا با استفاده از اجرا و تحلیل پرسشنامه و برداشت‌های میدانی مشکلات محله شناسایی و سپس با استفاده از به کارگیری فن سوات و QSPM، فن تدوین بیانیه مشکلات و اهداف به تحلیل و تدوین برنامه توسعه اجتماع محلی پرداخته شود.

^۱ نویسنده مسئول: شماره تماس: آدرس: بجنورد خ ۳۲ متری شهدا ک شهیدکریمی ۲ فرعی اول پ ۱۷

واژگان کلیدی: محله، اجتماع محلی، برنامه توسعه اجتماعات محلی، توسعه اقتصاد محلی، اجتماعات پایدار

۱. مقدمه

در سال‌های پایانی قرن بیستم نقدهای وسیعی در خصوص عملکرد دولت رفاه و طرح مفاهیم جدید مطرح شد. دولت رفاه که در سال‌های ۱۹۷۰-۱۹۳۰ نقاط قوت دولت‌های سرمایه‌داری و برخی از جوامع سوسیالیستی محسوب می‌شدند، از طرف جامعه‌شناسان، اقتصاددانان و دانشمندان علوم سیاسی مورد انتقاد قرار گرفتند. دیدگاه نئولیبرالیسم در دو دهه پایانی قرن و سیاست‌های تاجر و ریگان، اساساً با سیاست‌های رفاهی به مقابله برخاستند و تأمین رفاه را به ساز و کارهای بازار سپردند. در این دوران الگوهای جدید کار و اشتغال اساساً امکان مذاکرات سه جانبه، چانه‌زنی‌های جمعی و فعالیت‌های صنعتی، دستمزد کارگران و کارگزاران را کاهش دادند. در این میان حتی سوسیال دموکرات‌ها نیز که از توزیع مجدد ثروت مالیات تصاعد و تأمین عدالت اجتماعی حمایت می‌کردند، در روش‌های رایج رفاه تأمین اجتماعی تردید کردند.

منتقدان سرمایه‌گذاران افسارگسیخته و نئولیبرالیسم نیز رفاه گرایی به شیوه قدیمی را نمی‌پسندیدند و بنابراین خواهان طراحی روش‌های جدید برای فقرزدایی و رفاه اجتماعی بودند. در این میان طرح مفهوم توسعه مبتنی بر دانایی و تفویض اختیارات دولت بر سطوح پایین‌تر و گسترش سیاست‌های تمرکززدایی و تأکید بر توسعه محلی^۱ نیز از دیگر عوامل مؤثر بر شکل‌گیری روش‌های جدید فقرزدایی و رفاه اجتماعی بودند.

گرایش‌های مبتنی بر محله و توجه به اجتماعات انسانی و حمایت از تکثر فرهنگ‌ها و هویت‌ها نیز در این دوره به عنوان یک ریشه اساسی مطرح شدند. از اواخر دهه ۱۹۶۰ و پیدایش چرخش فرهنگی، مدل انسان اقتصادی مورد نقد قرار گرفت و بر انگیزه‌های فرهنگی و اجتماعی آدمی تأکید گردید. مجموعه این تحولات عینی و ذهنی به طرح مفهوم توسعه اجتماع محله‌ای^۲ انجامید. (قانعی راد، ۱۳۸۴: ۲)

تفاوت اصلی این رویکرد با رویکرد قبلی در این بوده است که توسعه محلی بیشتر به ابعاد اجتماعی توجه داشته ولی رویکرد توسعه اجتماع محلی علاوه بر مسائل اجتماعی، مسائل اقتصادی را نیز مدنظر قرار داده و بیشتر بر دارایی‌ها تأکید می‌کند تا نیازها. بر اساس این رویکرد توسعه اجتماعی مؤثر تنها زمانی رخ می‌دهد که مردم اجتماعات محلی خود به سرمایه‌گذاری و کاربرد منابع درونی متعهد باشند.

این رویکرد مدیریتی جدید، قدرت توسعه‌گران املاک و طراحان و مهندسان کالبدی را که تصمیمات، دستورالعمل و سرمایه‌گذاری‌های برنامه‌ریزی شهری متعلق به آن‌هاست، محدود می‌کند، در صورتی که به ساکنان، شاغلان و پیشگامان

^۱ local development

^۲ community development